

N:o 34.

Af herr **J. Bengtsson** i Bjernalt, *om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående upphörande af de från viss jord i Skåne, Halland och Blekinge utgående landgillet och smörräntan.*

Af ålder har i vårt land jorden varit det äldsta beskattningsföremålet, hvilket ju ock var naturligt nog i en tid, då jorden med dertill hörande lösören var den enda eller åtminstone den hufvudsakliga egendomen. Jemsides med staten utbildade kyrkan sitt skatteväsen, och tionden till kyrkan vardt snart en lika betungande och beständig skatt å jorden som någon till staten utgående pålaga. Genom reformationen skedde ingen annan ändring, än att en del af tionden indrogs till kronan och ingick i den s. k. jordeboksräntan. Och torde jemväl böra erinras, hurusom på den oprivilegierade jorden småningom öfverflyttades den hufvudsakliga skattebördan.

Genom lagen den 2 december 1892 om afskrifning af grundskatterna hafva våra uråldriga skatteförhållanden underkastats en genomgripande förändring. En vigtig grundsats har fastslagits genom ifrågavarande lagstiftning: att all jord, oberoende af natur, skall efter lika och samma grunder beskattas. Genom grundskatteafskrifningen vanns väl i hufvudsak berörda syfte, men på grund af den olika historiska utvecklingen i det egentliga Sverige och de fordom danska provinserna Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän kommo i dessa provinser, trots afskrifningen, en hel del oegentligheter i jordens beskattning att kvarstå. Det var naturligt, att dessa förhållanden skulle ådraga sig lagstiftarnes uppmärksamhet. Också har på Kongl. Maj:ts derom framställda propositioner sistförflutne

Riksdag beslutat afskrifning af den på viss jord inom Skåne m. fl. provinser hvilande kyrkotionden och upphörande af den i Göteborgs och Bohus län utgående landsskylden äfvensom upphörande af den i Skåne, Halland och Blekinge utgående helgonskylden. Härmed komma nämnda qvarlefvor af ett urgammalt och föråldradt skattesystem att försvinna. I den mån andra med nu nämnda pålagor likartade, från viss jord utgående afgifter ännu qvarstå, torde åtgärder böra vidtagas för deras upphörande. Denna uppfattning har äfven Riksdagen förklarat sig hysa. I skrifvelsen om och i hvad mån landsskylden i Bohuslän måtte kunna upphöra, yttrade nemligen Riksdagen, att Riksdagen hyste den åsigt, att de uråldriga skatteförhållandena i vårt land, så vidt möjligt, borde ordnas, och det vare sig oegentligheter i skatteväsendet berörde större eller mindre delar af landet, samt att Riksdagen i öfverensstämmelse med denna uppfattning ansåge önskvärdt, att den under benämning landsskyld inom vissa delar af Göteborgs och Bohuslän utgående skatt, som vore en qvarlefva af föråldrade skatteformer, måtte kunna försvinna. Med stöd af detta Riksdagens eget uttalande tillåter jag mig fästa Riksdagens uppmärksamhet på den från viss jord i Halland under namn af landgille eller smörränta utgående skatten. Att detta landgille är af väsentligt samma natur som omförmälda afgifter, om hvilkas upphörande beslut fattats, torde vara otvifvelaktigt.

Såsom redan antydts, hade den med reformationen sammanhängande indragningen af kyrkans egendom till kronan olika omfattning i Sverige och Danmark. I Sverige indrogs såväl biskoparnes som kyrkornas öfverflödiga egendom äfvensom $\frac{2}{3}$ -delar af tionden; i Danmark rigtades reduktionen egentligen endast mot biskoparnes egendom och den dem förbehållna $\frac{1}{3}$ -del af tionden. För Danmarks del ordnades berörda förhållanden genom 1537 års kyrkoordinans och Ribe artiklar af år 1542. Vid de fordom danska provinsernas afträdande till Sverige skedde ingen förändring i det genom omnämnda författningar ordnade förhållandet mellan kronan och kyrkan. Härmed sammanhänger den olikhet i de på jorden hvilande afgifter, som förefinnes mellan dessa landskap och det egentliga Sverige. Ty då i det egentliga Sverige den från kyrkan indragna tionden och räntorna inginge i grundskatten, och med dennas afskrifning komma att försvinna, voro i de fordom danska provinserna så väl kyrkotionden som en del till kyrkorna anslagna räntor kyrkorna fortfarande förbehållna, och berördes dessa från jorden utgående skatter icke

af grundskatteafskrifningen, ehuru de eljest hade samma ursprung som grundskatten.

Smörräntan utgöres i allmänhet till kyrkorna, men stundom också till presterskapet med olika belopp på olika hemman. Den utgår både från krono-skatte och frälsehemman. Numera torde den icke erläggas i natura, utan lösas efter medelmarkegångspriset. Huru denna från viss jord i Halland, de s. k. Halländska kyrkohemmannen, under namn af landgille eller smörränta utgående skatten uppkommit, torde svårligen med full säkerhet kunna utredas. Med landgille förstås ju i allmänhet den afgift, som brukaren af annans jord har att till jordegaren erlägga. Och torde landgillet, så fattadt, sammanfalla med den från viss jord i Göteborgs och Bohus län utgående landsskylden, som ju närmast var en afgift till kyrkan från densamma tillhörigt jordområde. Kammarkollegium har i sitt utlåtande i fråga om upphörande af landsskylden erinrat, att den företedde åtskilliga beröringspunkter med landgillet i Skåne, Halland och Blekinge. Detta torde vara riktigt endast i den mån landgillet utgår såsom ersättning för ett oftast till läge och storlek okänt, kyrkan tillhörigt jordområde, som vanligen benämnes »fästa». Emellertid torde genom Falkmans undersökning om de s. k. Halländska kyrkohemmannen det vara till fullo bevisadt, att rätt till landgille icke nödvändigt grundar sig på eganderätt till den jord, från hvilken landgillet utgår. På ett öfvertygande sätt har han nämligen visat, att i Lunds Landebok, som upprättades för att lemna upplysning om kyrkornas och presterskapets egendom, beskrifning alltid lemnas på jorden, om kyrkan har eganderätt både till jorden och det derifrån utgående landgillet, samt att, då endast landgillet omnämnes, kyrkan ej heller gjorde anspråk på den jord, från hvilket densamma utgick. Hvad den s. k. smörräntan angår, så erlägges den också i de flesta fall, utan att såsom grund för dess utgörande kan åberopas någon som helst eganderätt till hemmanet i dess helhet, på hvilket den hvilar, eller visst inom detsamma beläget område, s. k. »fästa». I sjelfva verket torde en närmare undersökning visa, att smörräntan oftast har samma ursprung som tionden. I förut omnämnda 1537 års kyrkoordnans heter det nämligen, då föreskrift lemnas om tiondens utgörande: »dock skola de uti Halland, Blekinge och Lister, som icke gifva sädestionde, betala smörtionde eller annat, som de af gammal tid gjort hafva.» Af denna föreskrift framgår ju otvetydigt, att smörräntan är att likställas med tionden.

Möjligen kan äfven smörräntan i vissa fall vara likartad med den i det egentliga Sverige från jorden utgående gamla hemmansräntan, hvilken utgick i natura och stundom äfven erlades i smör. I så fall torde denna ränta blifvit kyrkan förlänad antingen af kronan eller enskilda. Det var icke ovanligt, att hemmansräntor anslogos till kyrkan, och lär särskildt i Danmark vid reformationens införande en hel del kyrkor fått sina inkomster ökade derigenom, att de försågos med hemmansräntor. Kristian III lät nemligen, som det heter, »rikligen försörja kyrkor, skolor, hospitaler och prester med tillbörligt underhåll, och njöto dessa icke allenast hvad de haft i biskoparnes tid, men de, som icke förr voro tillbörligen försörjde, blefvo nu med mera räntor och underhåll försedde.»

Denna kortfattade öfversigt torde gifva vid handen, att den från de s. k. Halländska kyrkohemmanen utgående smörräntan stundom är ersättning för brukandet af en kyrkan tillhörig fästa, men att dock i de flesta fall ingen som helst kyrkans eganderätt förefinnes till den jord, från hvilken smörräntan utgår; och torde den då vara att betrakta såsom en af jorden utgående skatt, i intet afseende olika den vanliga hemmansräntan eller tionden. Endast i det förra fallet eller då smörräntan beror på eganderätt till jord har genom kongl. kungörelsen den 22 oktober 1886 angående försäljning af vissa kyrkolägenheter möjlighet beredts den jordegare, inom hvars område en dylik till läge okänd fästa förefinnes, att på vissa vilkor befria sig från erläggande af det från detsamma utgående landgillet.

Såsom ofta framhållits och erkänts, äro dessa under olika namn från viss jord utgående afgifter föräldrade. De uppbäras ej längre af det allmänna rättsmedvetandet. De gifva ofta anledning till tvister; den till utgifvande af landgille pligtige, som med full eganderätt kommit i besittning af sin jord, kan icke förlika sig med eller finna rättvist, att å hans jord skall hvila andra och större bördor än å annan i öfrigt fullkomligt likstald jord.

Till den del smörräntan är af samma natur som vanliga hemmansräntan eller tionden, fastän kyrkan och presterskapet förbehållen, så synes det mig, som om rättvisan och billigheten fordrade, att denna ränta afskrifves i likhet med hvad redan skett med grundskatten och kyrktionden eller att åtminstone någon utväg anvisades, hvarigenom berörda ränta kunde upphöra att utgå. Och synes det mig, som om man härvid äfven borde undersöka, huruvida icke beträffande upphörande af den ränta, till grund för hvilken en verklig jordeganderätt förefinnes, mera effektiva bestämmelser kunde uppställas än de i nyss berörda kongl. kungörelse

den 22 oktober 1886 angifna; och föreställer jag mig, att de rörande landsskyldens i Göteborgs och Bohus län upphörande antagna grunder äfven i detta fall borde kunna finna tillämpning.

Då emellertid en fullständig utredning är af nöden för ett rätt bedömande af detta skatteförhållande, och denna utredning, som för en enskild person erbjuder nästan oöfverstigliga svårigheter, endast lärers kunna vinnas genom myndigheternas försorg, så tillåter jag mig hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om vidtagande af åtgärder till en fullständig utredning angående det från viss jord, de s. k. Halländska kyrkohemmanen, i Halland äfvensom det från viss jord i Skåne och Blekinge till kyrkor och presterskap utgående landgillet och smörräntan samt derefter till Riksdagen afgifva det förslag angående deras fullständiga upphörande, hvartill berörda utredning kan föranleda.

Om remiss till utskott anhålles.

Stockholm den 20 januari 1899.

J. Bengtsson.